

เจตคติของเกษตรกรในพื้นที่โครงการพัฒนาการในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
โครงการย่อยจังหวัดเพชรบูรณ์ ที่มีต่อรูปแบบการปลูกพืชตามระบบการปลูก
พืชในพื้นที่โครงการ ^{1/}

ATTITUDE OF FARMERS TOWARD THE PROPOSED CROPPING
PATTERN IN LAND REFORM AREAS PHETCHABUN SUB-PROJECT

Abstract

The objectives of this study were to examining basic socio-economic of farmers and to look at their attitudes toward the proposed cropping pattern in land reform areas.

One hundred and five farmers were sampled from 926 farmers who had loan from BAAC to carry out the project's cropping pattern.

Study tool in this case was attitude interview. Some statistics e.g. mean Chi-square of attitude scores were used to find relationship of sex, age, education and their social status with attitude toward the proposed cropping pattern. T-test was used to compare attitude score.

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ เพื่อจะได้ทราบสภาพพื้นฐานโดยทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรที่อยู่ในเขตพื้นที่โครงการพัฒนาการในเขตปฏิรูปที่ดิน ภายใต้เงินกู้ธนาคารโลก จังหวัดเพชรบูรณ์ และเพื่อศึกษาเจตคติของเกษตรกรในพื้นที่โครงการพัฒนาการในเขตปฏิรูปที่ดิน

ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โครงการในตำบลลาดแค อำเภอชนแดน และตำบลพญาวัง อำเภอป่าสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งได้รับหรือเคยได้รับสินเชื่อเพื่อการผลิต ตามรูปแบบการปลูกพืชที่โครงการกำหนด ตามบัญชีทะเบียนลูกค้าของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จำนวน 105 คน จากจำนวนลูกค้าของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร รวม 926 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เจตคติตามมาตรวัดของลิเคอร์ทสเถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลที่สำคัญ คือ อัตราส่วนร้อยละในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพของประชากร กลุ่มตัวอย่าง ข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร ตลอดจนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูกพืช และข้อคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการปลูกพืช สำหรับคะแนนเจตคติของเกษตรกรจะใช้ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ไค-สแควร์ ทดสอบหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร เพศ อายุ ระดับการศึกษา และสถานภาพในสังคมของเกษตรกรกับเจตคติที่มีต่อระบบการปลูกพืช และเปรียบเทียบข้อมูลคะแนนเจตคติที่รวบรวมได้ ด้วยการทดสอบค่า t

1/ นายวิระ ผลประเสริฐ กรมส่งเสริมการเกษตร

ผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้

เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการโดยส่วนรวม มีเจตคติที่ดีต่อรูปแบบการปลูกพืชตามระบบการปลูกพืชที่คณะอนุกรรมการประสานงานโครงการพัฒนาการในเขตปฏิรูปที่ดินภายใต้เงินกู้ธนาคารโลก กำหนดไว้ในโครงการย่อย โดยมีคะแนนเจตคติสะสมเฉลี่ยเท่ากับ 36.7 และหากจะมีการกำหนดชนิดพืชที่จะนำมาใช้ในรูปแบบการปลูกนอกเหนือไปจากที่กำหนดไว้ในโครงการย่อยแล้ว เกษตรกรจะมีเจตคติที่ดีต่อพืชต่าง ๆ ได้แก่ ถั่วเขียว พริก ข้าวฟ่าง และถั่วเหลือง ตามลำดับ และพืชที่เกษตรกรมีเจตคติที่ไม่ดี ได้แก่ ยาสูบพื้นเมือง กระเจี๊ยบแดง แดงโม ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และ งา ตามลำดับ

ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการมีเจตคติที่ดีหรือไม่ดีมีอย่างน้อยเพียงใดต่อระบบการปลูกพืชพบว่า เพศ อายุ การศึกษา และสถานภาพทางสังคมของเกษตรกร มีอิทธิพลต่อการมีเจตคติของเกษตรกรโดยที่เพศชายมีแนวโน้มที่จะมีเจตคติที่ดีต่อระบบการปลูกพืชมากกว่าเพศหญิงเกษตรกรที่อยู่ในวัยเริ่มเป็นผู้ใหญ่ หรือวัยผู้ใหญ่ตอนต้น (อายุ 18 - 40 ปี) มีแนวโน้มที่จะมีเจตคติที่ดีต่อระบบการปลูกพืชมากกว่าทุกระดับอายุ เกษตรกรที่มีการศึกษาสูงกว่าจะมีแนวโน้มที่จะมีเจตคติที่ดีต่อระบบการปลูกพืชมากกว่าเกษตรกรที่มีการศึกษาต่ำกว่า และเกษตรกรที่มีสถานภาพทางสังคมในกลุ่มสังคมที่ดีกว่า จะมีแนวโน้มที่จะมีเจตคติที่ดีต่อระบบการปลูกพืชมากกว่าเกษตรกรที่ไม่เป็นสมาชิก และโดยมีตำแหน่งทางสังคมอยู่ในกลุ่มสังคม

เนื้อเรื่อง

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้รับการสนับสนุนจากธนาคารโลกองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ และโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ ในการจัดทำโครงการเร่งรัดการปฏิรูปที่ดินให้ดำเนินการไปอย่างรวดเร็ว ภายใต้หลักการที่จะเน้นหนักด้วยการกระจายที่ดินในรูปแบบที่ง่ายต่อการปฏิบัติ พื้นที่ดำเนินการตามโครงการ จำนวน 1 ล้านไร่ แบ่งเป็น 10 พื้นที่โครงการย่อยใน 7 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเพชรบูรณ์ 1 พื้นที่ โครงการย่อยในเขตอำเภอชนแดน และอำเภอบึงสามพัน จังหวัดเชียงราย 2 พื้นที่ โครงการย่อยในเขตอำเภอเวียงชัย และในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ 1 พื้นที่ โครงการย่อยในเขตอำเภอหนองบัว และอำเภอไพศาลี จังหวัดลพบุรี 1 พื้นที่ โครงการย่อยในเขตอำเภอชัยบาดาล อำเภอพัฒนานิคม และกิ่งอำเภอท่าหลวง จังหวัดสระบุรี 1 พื้นที่โครงการย่อยในเขตอำเภอมวกเหล็ก จังหวัดนครราชสีมา 3 พื้นที่โครงการย่อยในเขตอำเภอปักธงชัย 2 พื้นที่โครงการย่อย และในเขตอำเภอเมือง 1 พื้นที่โครงการย่อย และจังหวัดศรีสะเกษ 1 พื้นที่โครงการย่อย ในเขตอำเภอขุนหาญ และอำเภอกันทรลักษ์ การจัดทำโครงการดังกล่าวใช้ชื่อว่า "โครงการพัฒนาการในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม" กำหนดให้มีหน่วยงานต่าง ๆ เข้าร่วมดำเนินการหลายฝ่าย อาทิ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมพัฒนาที่ดิน กรมส่งเสริมการเกษตร และ

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรมีสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเป็นหน่วยงานหลัก ในด้านที่เกี่ยวกับการพัฒนาการเกษตรตามโครงการจะประกอบด้วยหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้ กรมพัฒนาที่ดิน ส.ป.ก. และ ธ.ก.ส. โดยกรมส่งเสริมการเกษตรซึ่งมีบุคลากรประจำอยู่ในพื้นที่ ในระดับจังหวัด อำเภอและตำบล เป็นแกน ทั้งนี้ โดยอาศัยรูปแบบการปลูกพืชตามระบบการปลูกพืช ซึ่งคณะกรรมการประสานงานโครงการพัฒนาการในเขตปฏิรูปที่ดิน กำหนดเป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน รูปแบบการปลูกพืชที่กรมส่งเสริมการเกษตรจะต้องดำเนินการส่งเสริมมีอยู่ทั้งหมด 4 รูปแบบ ในเขตโครงการย่อย จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้แก่

1. ที่ลุ่ม/นา	ปลูกข้าวเป็นพืชหลัก
ระบบที่ 1	ถั่วเขียว/งา - ข้าว
2. ที่ดอน/ไร่	ปลูกข้าวโพดเป็นพืชหลัก
ระบบที่ 2	ข้าวโพด - ถั่วเขียว/ถั่วเขียวผิวดำ
	ข้าวฟ่าง
ระบบที่ 3	ข้าวโพด - ถั่วเขียว/ถั่วเขียวผิวดำ
	พริก ข้าวฟ่าง
ระบบที่ 4	ข้าวโพด - ถั่วเขียว/ผิวดำ
	ถั่วเขียว-ฝ้าย ข้าวฟ่าง

ปัญหาที่สำคัญอยู่ที่การยอมรับของเกษตรกร ทั้งที่ ธ.ก.ส. พร้อมทั้งจะให้การสนับสนุนสินเชื่อเพื่อการผลิตตามรูปแบบที่กำหนดดังกล่าวข้างต้น

จากการศึกษาวิจัยพบว่า เพศ ระดับ อายุ การศึกษา และสถานภาพทางสังคมของเกษตรกรเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีเจตคติที่ดี หรือไม่ดีต่อระบบการปลูกพืช โดยเพศชายมีแนวโน้มที่จะมีเจตคติที่ดีต่อระบบการปลูกพืชมากกว่าเพศหญิง (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 จำนวนเกษตรกรที่มีเจตคติต่อระบบการปลูกพืช แยกตามเพศ

เพศ	เจตคติที่ไม่ คะแนน 10-23	เจตคติปานกลาง คะแนน 24-37	เจตคติที่ดี คะแนน 38-50	
ชาย	-	fo=41 (55.40%) fe=42.99	fo=33 (44.60%) fe=31.01	df=(2-1) (2-1)
หญิง	-	fo=2.0 (64.52%) fe=18.01	fo=11 (35.48%) fe=12.99	df=1

ผลการวิเคราะห์ค่า χ^2 แสดงว่าตัวแปรเพศชาย-หญิง ไม่มีผลต่อการมีเจตคติต่อระบบการปลูกพืชที่โครงการนำเข้าไปส่งเสริม แต่ผลการวิเคราะห์ค่า ร้อยละ เกษตรกรเพศชายมีเจตนาที่ดีต่อระบบการปลูกพืชมากกว่าเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 44.60 และร้อยละ 35.48 ตามลำดับ เกษตรกรเพศหญิงมีเจตคติปานกลางต่อระบบการปลูกพืชมากกว่าเพศชายคิดเป็นร้อยละ 64.52 และ 55.40 ตามลำดับ

เกษตรกรที่อยู่ในวัยเริ่มเป็นผู้ใหญ่ตอนต้น อายุระหว่าง 18-40 ปี มีแนวโน้มที่จะมีเจตคติที่ดีต่อระบบการปลูกพืชมากกว่าทุกระดับอายุ

ตารางที่ 2 จำนวนเกษตรกรที่มีเจตคติต่อ ระบบการปลูกพืช แยกตามระดับอายุ

ระดับอายุ	เจตคติที่ไม่ดี คะแนน 10-23	เจตคติปานกลาง คะแนน 24-37	เจตคติที่ดี คะแนน 38-50	
ต่ำกว่า 41 ปี	-	fo=34 (53.12%) fc=37.18	fo=30 (46.88%) fc=26.82	df= (3-1) (2-1) df=2
41-60 ปี	-	fo=25 (64.10%) fc=22.66	fo=14 (35.90%) fc=16.34	
สูงกว่า 60 ปี	-	fo=2 (100%) fc=1.16	fo=0 (0.00%) fc=0.84	

ผลการวิเคราะห์ค่า χ^2 แสดงว่า ระดับอายุที่แตกต่างกันของเกษตรกร ซึ่งกำหนดช่วงระดับอายุไว้ 3 ระดับ อายุต่ำกว่า 41 ปีลงมา อายุระหว่าง 18-40 ปี เรียกว่าวัยผู้ใหญ่ตอนต้น อายุระหว่าง 41-60 ปี เรียกว่า วัยผู้ใหญ่ตอนกลาง หรือวัยกลางคน และอายุ 60 ปีขึ้นไป เรียกว่า วัยผู้ใหญ่ตอนปลาย หรือวัยชรา ช่วงระดับอายุดังกล่าวไม่มีผลต่อการมีเจตคติต่อระบบการปลูกพืช แต่ผลการวิเคราะห์ค่าร้อยละ เกษตรกรวัยผู้ใหญ่ตอนต้น (อายุ 18-40 ปี) มีเจตคติที่ดีต่อระบบการปลูกพืชมากกว่าทุกระดับอายุ คิดเป็นร้อยละ 46.88, 35.90 และ 0.00 ตามลำดับ เกษตรกรวัยผู้ใหญ่ตอนปลาย หรือวัยชรา (สูงกว่า 60 ปี) มีเจตคติปานกลางต่อระบบการปลูกพืชมากกว่าทุกระดับอายุ คิดเป็นร้อยละ 100, 64.10 และ 53.12 ตามลำดับ

เกษตรกรที่มีการศึกษาสูงกว่า จะมีแนวโน้มที่จะมีเจตคติที่ดีต่อระบบการปลูกพืชมากกว่าเกษตรกรที่มีการศึกษาน้อยกว่า

ตารางที่ 3 จำนวนเกษตรกรที่มีเจตคติต่อระบบการปลูกพืช แยกตามระดับการศึกษา

ระดับอายุการศึกษา	เจตคติที่ไม่ดี คะแนน 10-23	เจตคติปานกลาง คะแนน 24-37	เจตคติที่ดี คะแนน 35-50	
ไม่ได้รับการศึกษา	-	fo=8 (66.67%) fc=6.97	fo=4 (33.33%) fc=5.03	df= (3-1) (2-1) df=2
ป. 1 - ป.4	-	- fc=49.96	fo=51 (59.30%) fc=36.04	fo=35 (40.70%)
สูงกว่า ป. 4	-	fo=2 (28.57%) fc=4.07	fo=5 (71.43%) fc=2.93	

ผลการวิเคราะห์ค่า X^2 แสดงว่า ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันของเกษตรกรไม่มีผลต่อการมีเจตคติต่อระบบการปลูกพืช แต่ผลการวิเคราะห์ค่าร้อยละพบว่า เกษตรกรที่มีการศึกษาสูงกว่ามีเจตคติที่ดีต่อระบบการปลูกพืช คิดเป็นร้อยละ 71.43, 40.70 และ 33.33 ตามลำดับ เกษตรกรที่มีการศึกษาต่ำกว่า มีเจตคติปานกลางต่อระบบการปลูกพืชคิดเป็นร้อยละ 66.67, 59.30 และ 28.57 ตามลำดับ

เกษตรกรที่มีสถานภาพทางสังคมในกลุ่มสังคมที่ดีกว่า จะมีแนวโน้มที่จะมีเจตคติที่ดีต่อระบบการปลูกพืช (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 จำนวนเกษตรกรที่มีเจตคติต่อระบบการปลูกพืช แยกตามสถานภาพทางสังคมของเกษตรกร

สถานภาพทางสังคม	เจตคติที่ไม่ดี คะแนน 10-23	เจตคติปานกลาง คะแนน 24-37	เจตคติที่ดี คะแนน 38-50	
เป็นสมาชิก มีตำแหน่ง	-	fo=7 (36.84%) fc=11.04	fo=12 (63.16%) fc=7.96	df= (3-1) (2-1)
เป็นสมาชิก	-	fo=47 (61.84%) fc=44.15	fo=29 (38.16%) fc=31.85	df= 2
ไม่เป็นสมาชิก ไม่มีตำแหน่งใด	-	fo=7 (70.00%) fc=5.81	fo=3 (30.00%) fc=4.19	

ผลจากการวิเคราะห์ค่า χ^2 แสดงว่า การมีสถานภาพทางสังคมในกลุ่มสังคมของเกษตรกรที่แตกต่างกัน ไม่มีผลต่อการมีเจตคติต่อระบบการปลูกพืช แต่ผลการวิเคราะห์ค่าร้อยละ พบว่า เกษตรกรที่เป็นสมาชิกอยู่ในกลุ่มสังคม และมีตำแหน่งในกลุ่มสังคมเกษตรกร เช่น ประธาน รองประธาน หรือคณะกรรมการในสถาบัน/กลุ่มต่าง ๆ วัด และโรงเรียน จะมีเจตคติที่ดีต่อระบบการปลูกพืช มากกว่าเกษตรกรที่เป็นเพียงสมาชิก และเกษตรกรที่ไม่เป็นสมาชิกไม่มีตำแหน่งใดในกลุ่มสังคม คิดเป็นร้อยละ 63.16, 38.16 และ 30.00 ตามลำดับ เกษตรกรที่ไม่เป็นสมาชิกไม่มีตำแหน่งใด มีเจตคติปานกลางต่อระบบการปลูกพืชมากกว่าเกษตรกรที่เป็นเพียงสมาชิก และเป็นสมาชิกมีตำแหน่งอยู่ในกลุ่มสังคม คิดเป็นร้อยละ 70.00, 61.84 และ 36.84 ตามลำดับ

เอกสารอ้างอิง

1. กมล โอเอี่ยม. ทศนคติของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการให้ความร่วมมือในงานการศึกษาผู้ใหญ่
ด้านการส่งเสริมการเกษตรในจังหวัดปทุมธานี กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท.
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2526.
2. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. รายงานการสัมมนาเรื่องระบบการปลูกพืช (4-7 กรกฎาคม
2521ณ ห้องประชุมหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยขอนแก่น) ขอนแก่น : โรงพิมพ์
ศิริภรณ์ ออฟเซท. 2521
3. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. รายงานการประชุมวิชาการระบบการปลูกพืชครั้งที่ 4. 13-16
มกราคม 2525 เชียงใหม่ : ดารารัตน์การพิมพ์. 2525
4. จำเนียร ช่วงโชติ. จิตวิทยาความแตกต่าง. กรุงเทพฯ : บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด.
2527
5. ชูดา จิตพิทักษ์. พฤติกรรมศาสตร์เบื้องต้น. กรุงเทพฯ. บริษัทสารมวลชน. 2525.
6. ดิเรก ฤกษ์หรรษา. การส่งเสริมการเกษตร กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงสยาม. 2524
7. ดิเรก ฤกษ์หรรษา. การนำการเปลี่ยนแปลง : เน้นกระบวนการแพร่กระจายนวัตกรรมกรุงเทพฯ.
เฉลิมชาญ การพิมพ์. 2528
8. ทวี รื่นจินดา. สถิติจิตวิทยา กรุงเทพฯ : บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด. 2525
9. บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ ปทานุกรมการวิจัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล 2527
10. บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด
การพิมพ์พระนคร. 2527
11. ประภาเพ็ญ สุวรรณ. ทศนคติ : การวัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย. กรุงเทพฯ.
ไทยวัฒนาพานิช จำกัด. 2520
12. โยธิน คันสนยุทธ และจุมพล ภัทรชีวิน. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริม
วิชาการ. 2524
13. สงวน สุทธิเลิศอรุณ, จำรัส ดั่งสุวรรณ และฐิติพงษ์ ธรรมานุสรณ์. จิตวิทยาสังคม. นนทบุรี
: ชัยศิริการพิมพ์. 2522
14. สถิตย์ นิยมญาติ. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ : พิระพธนา. 2524
15. สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โครงการพัฒนาการใน
เขตปฏิรูปที่ดิน. เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม. 2525
16. สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดเพชรบูรณ์. รายงานประจำปี 2528. เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม.
2528

17. สำนักงานโครงการเงินกู้ต่างประเทศ. สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม. โครงการพัฒนาการในเขตปฏิรูปที่ดิน. เอกสารแผ่นปลิวโรเนียว (เอกสารประกอบคำบรรยายที่ประชุมเกษตรจังหวัด และปฏิรูปที่ดินจังหวัด ณ ห้องประชุมสำนักงานงานเกษตรจังหวัดเพชรบูรณ์ ระหว่างวันที่ 21-22 สิงหาคม 2529). 2529
18. สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. โครงการพัฒนาการในเขตปฏิรูปที่ดิน "โครงการย่อยจังหวัดเพชรบูรณ์" เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม. 2527
19. สืบศักดิ์ จารุเดชา. การเข้าร่วมโครงการพัฒนาการเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินของสำนักงานเกษตรจังหวัดเพชรบูรณ์. เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม. (เอกสารประกอบคำบรรยายที่ประชุมเกษตรจังหวัดและปฏิรูปที่ดินจังหวัด ณ ห้องประชุมสำนักงานเกษตรจังหวัดเพชรบูรณ์ ระหว่างวันที่ 21-22 สิงหาคม 2529). 2529
20. สุชา จันทน์เอม. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช. 2524
21. สุทธิชัย ไฉ่วศิริ. หลักสถิติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2523
22. อนันต์ ศรีโสภากา. หลักการวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช จำกัด. 2527
23. อภิพรรณ พุกภักดี. ระบบการปลูกพืช. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ทั้งฮั่วชิน. 2528
24. อรุณี นิละไพจิตร. ทศนคติของผู้ป่วยที่มีต่อการบริการของพยาบาลในโรงพยาบาลศิริราช. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2524
25. Ajzen, Iceck. and Fishbein, Martin, Understanding Attitude and Predicting Social Behavior., Newjersey : Prentice-Hall, Inc. 1980.
26. Collins, Barry. E., Social psychology. Massachusetts : Addison Wesley. 1970.
27. Hilagrd, Ernest R., Atkilson, Richard C., and Atkilson, Rita I., Introduction to Psychology., Newyork : Harcourt Brace Jovanovich, Inc. 1971
28. Seccord, Paul F. and Backman, Carl W., Social Psychology. Newyork : Mc graw -Hill Book Company Inc. 1964
29. Zandstra, H. G., Price, E.C. Litsinger, J.A. and Morris, R.A., A Methodology for on farm cropping system research. Los Banos, Philippines : The International Rice Research Institute, 1981.